

DARVAS ÁGNES – FARKAS ZSOMBOR

A gyermekek helyzetének változása Magyarországon a válság éveiben: kormányzati szándékok a jogszabályok tükrében

Az írás a gyerekek helyzetét közvetlenül befolyásoló jogszabályváltozásokról ad áttekintést. A 2011-ben, illetve részben 2012-ben életbe lépő új vagy módosított szabályozás tényeit, illetve következményeit, hatásait a „Legyen jobb a gyermekeknek” Nemzeti Stratégia, 2007-2032 vertikális beavatkozási területeinek megfelelően mutatja be az anyag. A családok anyagi helyzete, a szülők foglalkoztatása, a lakhatás, a korai képességgondozás és a szegregációmentes oktatás, az egészségesebb gyermekkor, valamint a szolgáltatások fejlesztése mentén történik az elmúlt év legfontosabb szabályozási történéseinek feldolgozása.

Szegénységben élő gyerekek: az alábbiakban a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyerekeket tekintjük szegénységben élőknek. Ennek indoka elsősorban az, hogy a szegény gyerekekre vonatkozó legtöbb adat ilyen módon érhető el, illetve értelmezhető. Néhány esetben az EU közös szegénységmeghatározása értelmében használjuk a fogalmat (az átlagos jövedelem 60%-a alatt élők, lásd indikátor fejezet), amelyre relatív jövedelmi szegénységként utalunk. Ahol más küszöböt alkalmazunk, jelöljük.

Az elmúlt két év jogszabályváltozásainak sorában a Gyermek Jogairól szóló ENSZ-egyezmény figyelembe nem vételének legmarkánsabb megnyilvánulása a büntethetőségi korhatár csökkentése volt.¹ A Btk. módosításával 2013. július 1-jétől lép életbe az emberi elleni (emberölés, erős felindulásban elkövetett emberölés, testi sértés súlyosabb esete) bűncse-

¹ A gyermek- és fiatalkorúakat célzó szigorítások – ahogy ez a Gyerekesélyek Magyarországon 2010 Jelentésben is olvasható – már két évvel ezelőtt elkezdődtek. A szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény (Sztv.) a közbiztonság javítása érdekében szükséges egyes törvénymódosításokról szóló 2010. évi LXXXVI. törvénnyel módosított 14. §-ának (2) bekezdése és 15. §-a alapján szabálysértés elkövetése esetében lehetséges a fiatalkorú elzárása, melyre a 2010. évi LXXXVI. törvény hatálybalépése előtt nem volt lehetőség. Ezekon kívül a szóban forgó törvény úgy módosította az Sztv. 17. §-át, hogy a kiszabott pénzbírságot – meg nem fizetése esetén, ha az adók módjára nem hajtható be – fiatalkorúak esetében is át lehet változtatni elzárásra, amire szintén nem volt lehetőség 2010. augusztus 19-e előtt.

lekmények esetében a büntethetőségi korhatár 14 évről 12 évre csökkentése. „A rendelkezés több ponton ellentétes az ENSZ Gyermekjogi Egyezményében foglaltakkal, így a gyermek mindenképp felett álló érdekével (3. cikk), a gyermekközpontú igazságszolgáltatás követelményével (40. cikk), a bírói eljárás minden lehetséges esetben való mellőzésének előírásával (40. cikk 4. bekezdés)” (UNICEF 2012).²

Általános probléma, hogy a 2011-ben elfogadott köznevelési törvényben nem jelenik meg számos olyan fogalom, amelyek kulcsszerepet játszanak a társadalmi integrációs folyamatokban és az ezekre vonatkozó dokumentumokban. Fájdalmasan hiányzik például az esélyegyenlőség fogalma, mint a köznevelés egyik alapelve, vagy a Gyermek Jogairól szóló ENSZ-egyezmény alapelve a gyerekek legjobb érdekének érvényesítéséről. Nehézséget okoz, hogy a közoktatási rendszerben számos program esetében (pl. tankönyvellátás) meghatározó jelentőségű volt a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet fogalma. A fogalmat a köznevelési törvény nem definiálta, a meghatározást a készülõ gyermekvédelmi törvény hatáskörébe utalta. Sajnos a Gyvt. (2012. júliusi) módosítása sem rendezte ezt a hiányosságot. Így a különösen hátrányos helyzetű gyermekek számos korábbi ellátása bizonytalanná válhat.

² Az UNICEF-tiltakozás így folytatódik:

...mert Magyarországon az igazságszolgáltatás és büntetés-végrehajtás rendszere és a szakemberképzés nem felkészült arra, hogy a büntetendő cselekményt elkövetett gyermekek megfelelő ellátásban részesüljenek.

...mert a szabadságtól való megfosztás nem megoldás, ha nincs lehetőség speciális programokra, ha az elítélt gyermek nem kap segítséget abban, hogy megértse, mi és miért történt vele, és hogy a jövőben hogyan kerülheti el a hasonló helyzeteket.

...mert a bűnösség kimondása és a büntetés megbélyegzi a gyermeket, és hátrányba hozza az oktatási rendszerben és később a munkaerőpiacon.

...mert a jelenlegi büntetőeljárás rendszer nem alkalmas arra, hogy a két legfontosabb visszajelzést megadja a gyermeknek: a valódi felelősségvállalást, valamint az áldozattal való megbékélést és a megbocsátást.

...mert tudjuk, hogy a „hagyományos” büntetőeljárás és a szabadságtól való megfosztás nem hatékony a gyerekeknél, és mert tudjuk, hogy a gyerekeknél nem jelent valódi visszatartó erőt a büntetés súlyossága.

...mert egy 12 éves gyermek biológiai, testi, szellemi, lelki fejlődése még folyamatban van, az autonómia (hogy mennyire lehet őket befolyásolni), az ösztönökön és az érzelmen való uralkodás, a késleltetés képessége, a jövőbeni cselekmények következményeinek mérlegelése még nem százszázalékos. Vitathatatlan orvostudományi tény, hogy az agy csak az ember húszéves kora körül éri el a teljes fejlettséget.

...mert a gyermekek tűnethordozók. Mert a gyermekkori bűnelkövetés hátterében nagyon sokszor családi problémák, bántalmazás, erőszakélmény áll. A gyermek igen sokszor maga is áldozat, amire a büntető igazságszolgáltatási rendszer nem tud válaszolni.

...mert azokban a fejlett országokban, ahol 14 évnél alacsonyabb a büntethetőségi korhatár, a jogkövetkezmények gyermekvédelmi, családvédelmi központúak, és nem a büntetés áll a középpontban, hanem a rehabilitáció és a segítség.

...mert ez a jogszabályváltozás élesen szembemegy azokkal a törekvésekkel, amelyek a gyermekközpontú igazságszolgáltatás Magyarországi kiépítését célozzák.

Magyarország ezzel a Btk.-módosítással súlyosan megszegte az ENSZ Gyermekjogi Egyezményét, egy olyan szabályozást vezet be, ami szembemegy az ENSZ fiatalokúak büntető igazságszolgáltatásával kapcsolatos előírásaival, és ami egyértelműen és bizonyítottan nem hatékony.”

1. SZÜLŐK FOGLALKOZTATÁSA

Intézkedés	Közfoglalkoztatási rendszer megváltoztatása (Nemzeti Közfoglalkoztatási Program keretében)
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Kismértékű. A közfoglalkoztatás bére, illetve – közfoglalkoztatás hiányában – a foglalkoztatást helyettesítő támogatás összege messze nem éri el a gyermekes családoknál a relatív jövedelmi szegénység küszöbét. A felajánlott közfoglalkoztatást az iskolai végzettségtől, a képzettség szintjétől függetlenül kötelező elfogadni, amely a munkanélkülivé vált magasabb végzettségűeket is kedvezőtlenül érinti.
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	Feltehetően jelentős. Csökkent a közfoglalkoztatás átlagos bére (8 órás foglalkoztatásban a minimálbér alig 80%-a, a családi adókedvezmény nagyságától függően havi nettó 47 ezer és 58 ezer Ft között van. A közfoglalkoztatási bért kötelezően heti részletekben kell folyósítani, ami nemcsak plusz adminisztrációs költséget jelent, hanem a családi gazdálkodást, például a számlafizetést nehezíti). Új, szankcionáló jellegű feltétel a lakókörnyezet rendben tartásának feltétele (önkormányzat helyi rendeletben írhatja elő, kérheti számon). START közmunka-programok kötelező képzéssel egybekötve: a segélynél magasabb, de nagyon alacsony szintű jövedelmet biztosítanak, a képzések hosszú távon kevésbé kamatoztathatók a célcsoport számára.
Jogszabály	2011. évi CVI. törvény a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról; 170/2011. (VIII. 24.) Korm. rendelet a közfoglalkoztatási bér és a közfoglalkoztatási garantált bér megállapításáról; 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról
Elérhető adatok	A Belügyminisztérium honlapján található adatok szerint ³ 2011-ben összesen 302 152 fő lépett be a közfoglalkoztatás rendszerébe (közülük 33 997 fő a Belügyminisztérium, 268 155 fő a Nemzetgazdasági Minisztérium által finanszírozott rendszerbe került). Többségük (69%, 186 025 fő) rövid időtartamú közfoglalkoztatásban vett részt. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) elemzése alapján „a közfoglalkoztatás keretében 2011-ben – az intézményi munkaügyi statisztika adatai szerint – átlagosan 61 ezren dolgoztak, 30%-kal kevesebben, mint az előző évben. A csökkenés döntően a közfoglalkoztatási rendszer átalakításából adódott. A közmunkások döntő többsége – a korábbiakkal ellentétben – részmunkaidőben és az évnek csak kisebb részében dolgozott.” (Forrás: KSH, Magyarország, 2011., 24. o.) A KSH-statisztika szerint 2012 első öt hónapjában 73 ezer fő volt a közfoglalkoztatottak száma. ⁴

³ http://www.kormany.hu/download/5/83/70000/NGM_Belepo_Letszam_2011_12.xls#!DocumentBrowse és http://www.kormany.hu/download/3/83/70000/NGM_BM_Belepo_Letszam_2011_12.xls#!DocumentBrowse.

A közfoglalkoztatási adatok ellentmondásairól lásd még: Drosztné et al. 2012: 30–31. <http://romagov.kormany.hu/download/5/c0/40000/Jelent%C3%A9s%20a%20Legyen%20jobb%20a%20gyermeknek%20%C3%89rt%C3%A9kel%C5%91%20Bizotts%C3%A1g%20%202011%20%C3%A9vi%20munk%C3%A1j%C3%A1r%C3%B3l.pdf>

⁴ KSH Statisztikai Tükör, 2012/53, <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/jel/jel21205.pdf>

Intézkedés	Aktív korúak ellátásának megváltoztatása: foglalkoztatást helyettesítő támogatás (fht)
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Kismértékű. Egyéb jogosultsági feltételek mellett a háztartásban az egy fogyasztási egységre jutó jövedelem nem haladhatja meg nyugdíjminimum 90%-át, 2012-ben a 25 650 Ft-ot. Ez a jövedelemhatár egyértelműen szegénységet jelez.
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	Jelentős lehet. A munkanélküli, segélyezett családokban csökkent a jövedelem. A foglalkoztatást helyettesítő támogatás összege 2012. 01. 01-től a nyugdíjminimum 100%-áról 80%-ra, 28 500 Ft-ról 22 800 Ft-ra csökkent. (Egy családban aktív korúak ellátására egy személy jogosult egyidejűleg, kivéve azt az esetet, amikor a családban az egyik személy fht-ben, a másik rendszeres szociális segélyben részesül.) A segély feltételeként a települési önkormányzat rendeletben előírhatja a lakókörnyezet rendben tartását [1993. évi III. tv. 33. § (7) bek.; 2011. évi CVI. tv. 20. §]. Ha védelembe vett gyermek van a családban, 2012-től az fht egy része (max. 60%) is nyújtható természetben, illetve Erzsébet-kártyán [2012. évi CXVIII. tv. 3. § (2) bek.].
Jogszabály	2011. évi CLXVI. törvény Magyarország 2012. évi költségvetését megalapozó egyes törvények módosításáról (34. §. A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. tv. módosítása); 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról; 2011. évi CVI. törvény a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról; 2012. évi CXVIII. törvény egyes szociális tárgyú és egyéb kapcsolódó törvények módosításáról.
Elérhető adatok	2011-ben összesen 182 ezer fő részesült rendszeres szociális segélyben (rszs), rendelkezésre állási támogatásban (rát), bérpótló juttatásban (bpj) vagy foglalkoztatást helyettesítő támogatásban (fht). (A rát előbb bpj-re, majd fht-ra változott.) 2012. júniusban összesen 193,5 ezer fő részesült foglalkoztatást helyettesítő támogatásban és rendszeres szociális segélyben. Ebből az rszs-t kapók száma 2010-ben mintegy 35 ezer fő. (Az ellátatlan álláskeresők aránya 2012. júniusban 280 ezer fő, 2011-ben 243 ezer fő volt.) (Forrás: Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat, Munkaerőpiaci helyzetkép 2011)
Intézkedés	Álláskeresési járadék változásai
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Kedvezőtlen. Az állásvesztőket, munkanélkülieket (akik között nő az iskolázottabbak aránya) kedvezőtlenül érinti a támogatás folyósításának 270 napról 90 napra csökkentése, illetve az, hogy 1 nap folyósítási időhöz a korábbi 5 helyett 10 jogosultsági nap szükséges. Az összeg felső határa a minimálbér 100%-ára változott (az addigi 120% helyett).
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	Kedvezőtlen, de feltehetően keveseket érint. Öt éven belül legalább 360 nap jogosultsági idő/munkaviszony szükséges, ami elsősorban a hátrányos munkaerő-piaci helyzetű csoportok számára nehezen teljesíthető feltétel.

Jogszábaály	1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról; 2011. évi CVI. törvény a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról 8. §.
Elérhető adatok	2011. decemberben 97 964 fő részesült álláskeresői járadékban (ez 2010. decemberhez képest 15%-os csökkenés). 2012. júniusban 44 648 fő kapta az álláskeresői járadékot. (Forrás: NFSZ havi részletes adatok, 2012. június)

2. CSALÁDOK ANYAGI HELYZETE

Intézkedés	Személyi jövedelemadó változásai (egykulcsos adórendszer, gyermekek utáni adókedvezmény, adójóváírás megszűnése)
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Résben kedvező, részben kedvezőtlen. A 2011. 01. 01-től bevezetett változtatások hatására a rendszeres és nem a legalacsonyabb sávba tartozó munkajövedelemmel rendelkező családok, közöttük is a magas, az átlagos bruttó bért jelentősen meghaladó fizetésű, három és több gyereket nevelő családok jövedelme nőtt. Az adójóváírás megszűnésének hatására 2012-ben a bruttó 202 ezer forint alatti havi terheességi-gyermekágyi segély (tgyás) és gyermekgondozási díj (gyed) személyijövedelemadó-terhe viszont nőtt, amit a kormányzat jövedelem pótlékkal tervezett kompenzálni.
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	Többnyire kedvezőtlen. A szülők alacsony (minimálbér körüli) bér melletti foglalkoztatása esetén csökkent a családi jövedelem, a foglalkoztatott nélküli családok jövedelmi helyzetén nem változtatott. A tgyás és a gyed minimálbér alapján számított összege az adójóváírás megszűnésével havi 8900 Ft-tal csökkent.
Jogszábaály	2011. évi CLVI. törvény egyes adótörvények és azzal összefüggő egyéb törvények módosításáról; 6/2012. (II. 1.) Korm. rendelet a terheességi-gyermekágyi segélyben és gyermekgondozási díjban részesülők számára nyújtott jövedelem pótlékról.
Elérhető adatok	A KSH adatai szerint 2010 és 2011 között a három vagy több gyereket nevelő családok reálkeresete 19%-kal nőtt, az egygyermekeseké 6,4%-kal, a kétgyermekeseké 12%-kal (Forrás: KSH, Magyarország, 2011). 2011 és 2012 között az alkalmazásban álló gyerekesek nettó keresete nőtt, annak reálértéke azonban, gyerekszámától függően, 3,4–2,2%-kal csökkent (Forrás: KSH, STADAT táblák)
Intézkedés	Gyes időtartamának 2 évről 3 évre történő visszaállítása
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Jórészt kedvező. 2011. 01. 01-től az ismét 3 évig járó gyes a munkanélküli, munkaerőpiacra be-, illetve visszatérni nem tudó szülők számára pozitív hatás. (Itt nem érintjük a gyes-gyed általános, inkább kedvezőtlen munkaerő-piaci hatását.) Közvetlen kedvezőtlen hatás a gyes melletti munkavégzés korlátozása (szülők számára legfeljebb heti 30 óra). (Az intézkedés a 2010. 04. 30. után született gyerekekre vonatkozik.)

TANULMÁNY

Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	Kedvező. Munkanélküli, munkaerőpiacra be-, illetve visszatérni nem tudó szülők számára pozitív hatás.
Jogszabály	2010. évi CLXXI. törvény egyes szociális, gyermekvédelmi, családtámogatási, fogyatékosügyi és foglalkoztatási tárgyú törvények módosításáról 72. §.
Elérhető adatok	2010 és 2011 között az igénybe vevők száma 4,9%-kal csökkent. 2011-ben az ellátásban részesülők havi átlagos száma 169 721 fő volt. (Forrás: KSH, Magyarország, 2011)
Intézkedés	Családi pótlék, gyes, gyet színvonalának változatlansága (intézkedés hiánya)
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	A családtámogatások összegének változatlansága miatt a családok gyermekek utáni pénzügyi ellátásából származó jövedelmének reálértéke csökkent. (Az ellátásokat 2008 óta nem emelték, nem indexálták.)
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	A foglalkoztatott nélküli és az alacsony bérjövdelemmel rendelkező családok esetében az összjövedelem reálértéke jelentősen csökkent.
Jogszabály	1998. évi LXXXIV. törvény a családok támogatásáról; 2010. évi LXVI. törvény a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvénynek, valamint a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvénynek a tankötelezettség teljesítésével összefüggő módosításáról.
Elérhető adatok	2010 és 2011 között a gyet és a gyes reálértéke 2%-kal, a családi pótlék reálértéke 3,4%-kal csökkent. Az alacsony jövedelmű háztartások fogyasztói árindexe 2011-ben (2010-hez képest) 104,7 volt. (Forrás: KSH, Magyarország, 2011) A 2012. júliusi fogyasztási árindex 5,6% volt (KSH), az ellátások reálértéke tovább csökkent.
Intézkedés	Családi pótlék rendszerének átalakítása (nevelési ellátás és iskoláztatási támogatás bevezetése)
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Nem jelentős, feltehetőleg kisebb mértékben érinti a többséget, mint a hátrányos helyzetű, szegény családokat.
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	Az iskoláztatási támogatás folyósításának feltételekhez kötése az 50 órát meghaladó iskolai hiányzás esetén (eseti gondnok kinevezése, természetbeni juttatás) egyértelműen a hátrányos helyzetű, szegény családokból kikerülő (többnyire szakiskolai) tanulókat érinti nagyobb mértékben. Az intézkedés hosszabb távú, nem szándékolt hatásaként valószínűsíthető a magántanulók számának növekedése.
Jogszabály	1998. évi LXXXIV. törvény a családok támogatásáról; 2010. évi LXVI. törvény a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvénynek, valamint a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvénynek a tankötelezettség teljesítésével összefüggő módosításáról.

Elérhető adatok	A 2010/2011-es tanévben az 50 óránál többet hiányzó tanulók aránya az általános iskolai képzésben 2%, a szakiskolai képzésben 10,6%, a speciális szakiskolai képzésben 10,4%, míg a szakközépiskolai programokban 1,2%, a gimnáziumi képzésben 0,5% volt. A támogatás jogerős felfüggesztésére 2011. 04. 30-ig 5361 gyerek esetében került sor (70%-uk rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő). (Forrás: TÁRKI-TUDOK, KIR-STAT adatok alapján)
Intézkedés	Családi pótlék folyósításának szüneteltetése, megvonása az 50 órát meghaladó hiányzást követő felülvizsgálati időszakban (3 hónap)
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Nem jelentős, túlnyomó többségében a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő, szegény gyerekeket érinti.
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	Az iskoláztatási támogatás szüneteltetésének időtartama alatt a rászoruló, rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermekek sem kaphatják meg a jelenleg természetben nyújtott ellátást. A háztartások költségvetésében jelentős szerepet játszó családi pótlék hónapokon keresztül megvonása alapján veszélyeztetheti a megélhetést.
Jogszabály	2012. évi CXVIII. törvény egyes szociális tárgyú és egyéb kapcsolódó törvények módosításáról.
Elérhető adatok	2011-es adatok alapján az iskolai hiányzás miatt felfüggesztett családi pótlék 70%-ban a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyerekeket érintette.
Intézkedés	Rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény (rgyk) átalakítása
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Csekély, az intézkedés a szegényekre korlátozott. Egyéb jogosultsági feltételek mellett a gyermeket gondozó családban az egy főre jutó jövedelem továbbra sem haladhatja meg a nyugdíjminimum 130%-át (2012-ben a 37 050 Ft-ot), egyszülős, tartós beteg, súlyosan fogyatékos gyermeket nevelő család esetében a nyugdíjminimum 140%-át (2012-ben a 39 900 Ft-ot).
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	Az rgyk jogosultsági feltételei és az összege nem változtak (gyerekenként évente kétszer 5800 Ft), vagyis mind a küszöb, mind az ellátás reálértéke csökkent (lásd az előbbi fejezetet). A küszöb csökkenése a jogosultak számát csökkenti. További hatás, hogy 2012. 10. 01-től a támogatást természetben, Erzsébet-utalvány formájában kell nyújtani. A szegény gyerekes családok így még kevesebb készpénzzel fognak rendelkezni, az utalványoknak kialakul a másodlagos piacuk.
Jogszabály	2012. évi CXVIII törvény egyes szociális tárgyú és egyéb kapcsolódó törvények módosításáról.
Elérhető adatok	2010-ben 598 500 gyerek részesült a támogatásban. (A 0-17 évesek 33,2%-a kapott rgyk-t.) (Forrás: Köztár.hu)
Intézkedés	Aktív korúak szociális ellátása (rendszeres szociális segély)
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Csekély, az intézkedés a szegényekre korlátozott. Egyéb jogosultsági feltételek mellett a háztartásban az egy fogyasztási egységre jutó jövedelem nem haladhatja meg a nyugdíjminimum 90%-át, 2012-ben a 25 650 Ft-ot. Ez a jövedelemhatár egyértelműen szegénységet jelez.

TANULMÁNY

Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	Kedvezőtlen. A rendszeres szociális segély (rszs) összegének változatlansága miatt a segélyezett családok jövedelmének reálértéke csökkent. Jövedelemmel nem rendelkezők esetében a segély összege egyedülállóknál 25 650 Ft, családban élő személy esetében a családi jövedelemhatár összegének és a jogosult családja havi összjövedelmének különbözete. A családi segély maximális összege a 2011-es 60 600 Ft-ról 2012-ben 42 326 Ft-ra csökkent. Ha a segély összege eléri a 10 000 Ft-ot, 2012. 08. 01-től a települési önkormányzat rendeletben előírhatja, hogy a segély (és a foglalkoztatást helyettesítő támogatás) összegéből 5000 Ft-ot természetben, Erzsébet-utalvány formájában kell nyújtani (2012. évi CXVIII. tv.). E két változás együttes hatására a szegény gyerekes családok összes jövedelme, ezen belül készpénzbevétele csökken. A települési önkormányzat a segély feltételeként is rendeletben előírhatja a lakókörnyezet rendben tartását [1993. évi III. tv. 33. § (7) bek.; 2011. évi CVI. tv. 20. §].
Jogszabály	2012. évi CXVIII. törvény egyes szociális tárgyú és egyéb kapcsolódó törvények módosításáról; 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról; 2011. évi CVI. törvény a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról.
Elérhető adatok	2010-ben 35 894 fő részesült a segélyben. (Forrás: Köztár.hu)
Intézkedés	Az 57. életévüket még be nem töltött, 2011. december 31-ig III. csoportos rokkantsági, baleseti rokkantsági nyugdíjban, rendszeres szociális járadékban részesülő személyek felülvizsgálata, részükre rehabilitációs ellátás vagy rokkantsági ellátás megállapítása
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Nem jellemző.
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	A hátrányos helyzetű régiókban gyakoribb a korhatár előtti rokkantsági ellátás, a roma lakosság körében pedig meghaladja a 15%-ot (Forrás: Babusik 2004), a munkavállalási lehetőségek elmaradnak az ország kedvezőbb térségeitől. Így valószínűleg nagyobb arányban fogja az intézkedés érinteni az ezekben a régiókban sűrűsödő korai rokkantnyugdíjas szegény gyerekes háztartásokat.
Jogszabály	2011. évi CXCI. törvény a megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól és egyes törvények módosításáról
Elérhető adatok	A 2005-ös Mikrocenzus adatai alapján a 15 éven aluli gyerekeket nevelő háztartások közül megközelítőleg 55 ezerben volt egyik, másik vagy mindkét szülő saját jogon nyugdíjas, illetve járadékos. A gyereket nevelő rokkantsági nyugdíjasok száma nem ismert. 2011. januárban a nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők 11,6%-a volt korhatár alatti rokkantsági nyugdíjas. Ezt az arányt meghaladják a hátrányos helyzetű régiók adatai, ahol 12–14,4% közötti arányok voltak jellemzőek. (Forrás: KSH, Magyarország, 2011)

Intézkedés	Óvodáztatási támogatás változása
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Csekély, az intézkedés a szegényekre korlátozott. A támogatás alapvető feltétele a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultság, ami önmagában alacsony családi jövedelmet jelent.
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	A támogatást a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyerekek után kaphatja a szülő, ha három-, illetve négyéves gyermekét beíratta az óvodába, és gondoskodik rendszeres óvodába járatásáról. A támogatás további feltétele, hogy a szülőknek nyilatkozniuk kell arról, hogy gyerekük hároméves koráig legfeljebb általános iskolai végzettséget szereztek (<i>Gyvt. 20/C§</i>). A 2009. január 1-jétől bevezetett intézkedés a hátrányos helyzetű gyerekes családokat célozza. A támogatás összege 2009 óta nem változott. A minimális jogszabály-módosítás alapján az első támogatási összeg (20 ezer Ft) megítéléséhez a korábbi 3 hónapos óvodáztatás helyett elég 2 hónap. Ez kedvezően érintheti a szegénységben élő családokat, az óvodáztatás megkezdésének időpontjához képest hamarabb jutnak pénzhez/természetbeni támogatáshoz.
Jogszabály	1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
Elérhető adatok	2009-ben összesen 23 109 fő részesült a támogatásban. Közülük első alkalommal 15 640 fő, második alkalommal 7469 fő kapta a támogatást. Az összes támogatott gyerek 21,3%-a volt 3 éves. (<i>Forrás: KSH Gyermekvállalás és gyermeknevelés, 2011. április</i>) 2010-ben mintegy 8400 újonnan beíratott gyerek után fizettek ki óvodáztatási támogatást. Az óvodáztatás jobban nőtt azokban a körzetekben, ahol nagyobb a támogatás aránya, illetve ahol nagyobb az iskolázatlan szülők gyerekeinek aránya. A magas részvételi arányú körzetekben még férőhelyhiány esetén is nőtt az óvodáztatási arány. (<i>Forrás:Kertesi, Kézdi2012</i>) Az óvodai csoportok száma azonban nem követi az óvodába beíratott gyerekek számának növekedését. 2006-ban 26%, 2009-ben 30%, 2010-ben 34%, ezen belül Észak-Alföldön 42% volt a 25 főnél nagyobb óvodai csoportok aránya. (Lásd indikátor fejezet)
3. LAKHATÁS	
Intézkedés	Lakásépítési, lakásvásárlási kedvezmény
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	A támogatási feltételek miatt elsősorban a magasabb jövedelmű, nagyobb és korszerű lakást építőknek kedvez az intézkedés.
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	Az alacsony jövedelmű családok számára nehezen teljesíthetők a feltételek (legalább 6 hónapos rendszeres munkaviszony, legalább B energetikai kategóriájú lakás, nincs köztartozás).
Jogszabály	256/2011. (XII. 6.) Korm. rendelet a lakásépítési támogatásról; [257/2011. (XII. 6.) Korm. rendelet a lakáscélú állami támogatásokról szóló 12/2001. (I. 31.) Korm. rendelet módosításáról].

TANULMÁNY

Elérhető adatok	–
Intézkedés	Lakáshitelek támogatása (árfolyamrögzítés, forintosítás)
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Amennyiben élni tudtak a lehetőségekkel, az intézkedés kedvező a (gyerekes) családok számára.
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	Nem érinti a szegény (gyerekes) családokat, a feltételeket jövedelemhiány miatt nem valószínű, hogy teljesíteni tudják.
Jogszabály	A devizakölcsönök törlesztési árfolyamának rögzítéséről és a lakóingatlanok kényszerértékesítésének rendjéről szóló 2011. évi LXXV. törvény.
Elérhető adatok	<p>2011-ben a háztartások 44,7%-a rendelkezett hitellel, 10,5%-uk 3 vagy többfélével. 725 ezer háztartásnak jelzáloghitel volt, közöttük 80% a lakáshitelek aránya. Utóbbiak között 16% a törlesztési gondokkal küzdők aránya (93 256 háztartás). A lakáscélú hitellel rendelkező gyerekes háztartások száma 391 550 (a devizaalapú és a forintalapú hitelek megoszlása mintegy 50–50%). A lakáshitellel rendelkező gyerekes háztartások között a devizahitelek 24%-a, a forint-hitelek 13%-a küzd törlesztési gondokkal. (Forrás: KSH Statisztikai Tükör 2011/77.)</p> <p>2012. február végéig az ügyfelek a 2011. szeptember 30-i 5611 milliárd Ft-os jelzálog-fedezetű háztartási devizahitel-állomány több mint 24%-át végtörlesztették kedvezményes árfolyamon, és ezáltal mintegy negyedével csökkent a háztartások jelzálogalapú devizakitettsége. A program során a végtörlesztő devizahitel-adósok összesen mintegy 370 milliárd forint tőketartozás-elengedésben részesültek, ami ügyfelenként átlagosan 2,186 millió Ft tartozáselengedést jelent. A végtörlesztett hitelek esetében az átlagos ügyletméret végtörlesztési árfolyamon 5,8 millió Ft, piaci árfolyamon közel 8 millió Ft volt. Az átlagszámok alapján alacsony összegű (2–3 millió forint) hitelek tömeges végtörlesztésére is sor került. A konstrukció csaknem 170 ezer családnak jelentett komoly segítséget, az esetek kétharmadában végleges megoldást a devizaalapú hitel jelentette problémákra. A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének 2012. május 22-én közzétett statisztikái szerint a pénzintézetek a második negyedévben 3185 hitelfedezetként szolgáló lakóingatlant jelölték ki kényszerértékesítésre, 2011. 10. 01. óta pedig összesen 8067-et. A második negyedévben 107 302 jelzáloggal terhelt lakóingatlan esetében állt fenn több mint 90 napos fizetési késedelem. Ezekből a 3 százalékos kvóta alapján 3792-t kényszerértékesíthettek volna, de csak a kvóta 84%-át használták ki a bankok, így 3185 lakóingatlan jut erre a sorsra. (Forrás: PSZÁF)</p>
Intézkedés	Lakásfenntartási támogatás átalakítása
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	A 2011. 08. 31-től megszűnő gáz- és távhő-ártámogatásból kikerülő háztartások egy része bekerül a lakásfenntartási támogatás rendszerébe. Az intézkedés alapvetően az alacsony jövedelmű családokat érinti.

Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	A támogatás jogosultsági határa 2011. 09. 01-től a nyugdíjminimum 250%-ára emelkedett (az addigi 150% helyett), de a számítás módja is megváltozott. A támogatás összege kismértékben csökkent, mert a jövedelemszámítás alapja – az egy főre jutó jövedelem helyett – a háztartás fogyasztási egységre jutó jövedelme. A lakásfenntartás egy négyzetméterre jutó elismert havi költsége 2009 óta változatlan, 450 Ft (lásd költségvetési törvények). 2012. 01. 01-től helyi lakásfenntartási támogatás nem igényelhető, csak normatív támogatást lehet kérni. Új elem a jövedelem- és vagyonvizsgálat (a háztartás egyik tagjának sem lehet vagyona). Szintén új, elsősorban a szegényeket célzó elem ennél a segéllyel is a lakókörnyezet rendben tartásának feltétele, amely helyi rendeletben írható elő.
Jogszabály	1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról; 2011. évi CXCI. törvény a megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól és egyes törvények módosításáról 128. § (2).
Elérhető adatok	2010-ben 361 ezer fő részesült a támogatásban, 80,4%-uk normatív alapon. 2009-ben a segélyezettek száma 338 894 fő volt, és szintén 80%-uk kapta normatív alapon a támogatást. 2010-ben a segély egy főre jutó átlagos éves összege 53 ezer, egy évvel korábban 52 ezer forint volt. (Forrás: Köztár.hu)

4. KORAI KÉPESSÉGGONDOZÁS, SZEGREGÁCIÓMENTES ISKOLA

Intézkedés	Biztos Kezdet Gyerekházak finanszírozása a központi költségvetésből
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Kismértékben érintheti. (Elsősorban kistelepüléseken élő nem szegény családokat.)
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	A Biztos Kezdet Gyerekházak céljuk szerint a hátrányos helyzetű szülőknek és gyerekeknek nyújtanak szolgáltatásokat, így feltételezhető, hogy a tervezett intézkedések is őket érintik elsősorban. A központi költségvetésben előirányzott évi 293 millió Ft az elindult gyerekházak folyamatos működését biztosítaná, amely kedvező hatású lenne a szegény családokra. A részleteket szabályozó rendelet öt hónapos késéssel, a költségvetési törvényben meghatározott 2012. március 15-i határidő helyett 2012. augusztus 13-án jelent meg. Elsősorban a késedelem következtében a civil és egyházi fenntartók ellátási feladatának önkormányzati átvállalása, valamint a 2012-es év finanszírozáshiányos időszakának visszamenőleges támogatása kérdéses. A civil és egyházi fenntartók számottevő veszteségekkel számolhatnak, a szolgáltatások további fenntartása bizonytalan.

TANULMÁNY

Jogszabály	2011. évi CLXXXVIII. törvény Magyarország 2012. évi központi költségvetéséről, Az emberi erőforrások minisztere 13/2012. (VIII. 13.) EMMI rendelete a Biztos Kezdet Gyerekházak támogatása igénylésének, döntési rendszerének, folyósításának, felhasználásának, elszámolásának és ellenőrzésének részletes szabályairól (http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK12107.pdf).
Elérhető adatok	2011-ben több mint 4000 öt éven aluli gyereket fogadtak a gyerekházak. (Forrás: Drosztmérné et al. 2012) Jelenleg 42 – az uniós támogatási időszakot már lezáró – gyerekház további működéséről van szó. Ezek közül 26 önkormányzati, 16 civil vagy egyházi fenntartásban működött eddig.
Intézkedés	Bölcsődei gondozás térítési díjának bevezetése
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Kedvezőtlen hatás, amit a helyi rendeletek – a térítési díj mértékének megszabásával – erősen differenciálnak.
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	Elvileg kevésbé érinti a szegény gyerekes családokat, mert az rgyk-ban részesülők és a 3 és többgyerekesek térítésmentesen vehetik igénybe a szolgáltatást a jelenlegi szabályozás alapján. (A bölcsődék egyenlőtlen területi eloszlása és a munkaviszony igazolása miatt azonban a szegény, munka nélküli családok gyerekei kevésbé jutnak el bölcsődébe.)
Jogszabály	1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 148. §; 328/2011. (XII. 29.) Korm. rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások és gyermekvédelmi szakellátások térítési díjáról és az igénylésükhöz felhasználható bizonyítékokról 9. §.
Elérhető adatok	2011-ben a bölcsődébe beíratott gyerekek száma 36 685 fő volt, 67%-uk 3 évesnél fiatalabb. A működő bölcsődei férőhelyek száma 35 450 volt 2011-ben. (Forrás: KSH STADAT táblák)
Intézkedés	Óvodába felvehetőek a 3 éves korukat fél éven belül betöltő, 2,5 éves gyerekek
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Részben kedvező, részben kedvezőtlen. Kedvező, hogy az intézkedés hatására nő a családok választási lehetőségeinek köre a gyerekek napközbeni gondozásának megoldásában. Kedvezőtlen, mivel a gyereklétszám növekedésétől elmarad az óvodai csoportok számának növekedése, emelkedik az optimálisnál, 25 főnél nagyobb létszámú csoportok aránya.
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	Kedvező, nő a családok választási lehetőségeinek köre a gyerekek napközbeni gondozásának megoldásában. A hátrányos helyzetű régiókban azonban a hatás bizonytalan: a zsúfolt csoportok aránya már jelenleg is jelentősen meghaladja az ország többi területén működő óvodákra jellemző szintet. Új beruházások, óvoda, illetve óvodai csoportok létrehozása nélkül az óvodai nevelés minősége e területeken tovább romlik.
Jogszabály	2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről 8. §.

Elérhető adatok	Az óvodások száma az elmúlt évtized első felében csökkent, majd stagnált, 2008-tól emelkedik. A 2011/12-es tanévben összesen 341 198 óvodás gyermek volt. (Az óvodai csoportok zsúfoltságáról lásd előbb; óvodáztatási támogatás.) Az emelkedéshez hozzájárult a 2008-tól bevezetett egységes óvodai-bölcsődei csoport (ide kétéves kortól járhatnak a gyermekek – 2011-ben 524 fő), illetve hogy 2010 szeptemberétől a háromévesnél fiatalabb gyermek is felvehető óvodába, ha fél éven belül betölti a hároméves kort. E két változás a három éven aluliak megjelenését jelenti az óvodások között. 2010-től jelentősen emelkedett a számuk, 2011-ben már mintegy 7000 háromévesnél fiatalabb óvodás gyermek volt. A napközbeni ellátások rendszerének ellentmondásosságát jelzi, hogy eközben a 2011-ben bölcsődébe beíratott gyerekek közül csaknem 12 ezer már betöltötte a 3. életévét (az összes érintett gyerek 33%-a). (Forrás: KSH, EMMI) A bölcsődékben 2012-ben bevezetett térítési díj miatt fennáll az az ellentmondás, hogy a 3 éven aluliaknak napközbeni ellátást biztosító bölcsőde nagyobb terhet ró az érintett családokra, mint az óvodai elhelyezés.
Intézkedés	A kötelező óvodáztatás 5 éves korról 3 éves korra történő csökkentése 2014. szeptembertől
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Korlátozza a szülői jogokat (alapjog, hogy a nevelés módját a szülő megválaszthatja), illetve nincs garancia a szakmai-minőségi feltételek biztosítására (már most is jelentős a zsúfoltság az óvodákban). Az intézkedés alól a jegyző a gyerek 5 éves koráig felmentést adhat, ha „a gyerek családi körülményei, képességeinek kibontakoztatása, sajátos helyzete indokolja” [2011. CXC. tv. 8. § (2) bek.].
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	Elvileg azt a 10%-ot célozza, aki nem jár óvodába, pedig családi háttere miatt a legnagyobb szüksége lenne rá. Az elképzelések szerint az intézkedéshez összesen mintegy 10–12 Mrd Ft-os óvodafejlesztés társulna (Széchenyi-terv keretében, uniós forrásokból) (Forrás: <i>hvg.hu</i>) E nélkül férőhelyhiány miatt az intézkedés nem, vagy rosszul fog megvalósulni.
Jogszabály	2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről.
Elérhető adatok	–
Intézkedés	Tankötelezettségi korhatár leszállítása 18 évről 16 évre
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Mindenkit érinthet, de lemorzsolódási arányuk miatt a szakiskolai tanulók a legveszélyeztetettebbek.
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	Az elsősorban szegény családokból kikerülő szakiskolai tanulók iskolai pályafutására van kedvezőtlen hatással. Körükben az évisméltési és lemorzsolódási arány jóval magasabb, mint a más iskolatípusban tanulók között. (Forrás: <i>Hermann, Varga 2012a</i>)
Jogszabály	2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről

TANULMÁNY

Elérhető adatok	<p>A 2010/2011-es tanévben összesen 137 500 tanuló tanult szakiskolai képzésben, közülük 129 400 fő nappali tagozaton. (Évfolyamismétlő: 11 800 fő, intézeti és állami nevelt: 1640 fő, TMB: 4000 fő, HH: 40 684 fő, ebből HHH: 12 680 fő, veszélyeztetett: 6381 fő.) (Forrás: Statisztikai Tájékoztató. Oktatási Évkönyv 2010/2011) Modellszámításokra támaszkodó szakértői előrejelzés szerint: „az iskolázatlan, 8 osztálynál kevesebbet végzők arányát a tankötelezettségi kor csökkentése várhatóan csekély mértékben növeli majd. Azon diákok egy része, akik 16 éves korukig nem fejezik be az általános iskolát, de 18 éves korig befejeznék a régi szabályok mellett, az új szabályok mellett így lemorzsolódhatnak. A hatás nem túlságosan erős, két okból. Egyrészt a diákok zöme 16 éves koráig megszerezte az általános iskolai végzettséget. Másrészt a 16 évesnél idősebb diákok egy része az aktuális tankötelezettségi szabálytól függetlenül is végez. Az általános iskolai végzettségük arányát a fiatalabb korosztályokban 2–7 százalékponttal növelheti a tankötelezettségi kor csökkentése... A középfokú lemorzsolódási arányok változatlansága esetén a hatás nem túlságosan erős, ha azonban a lemorzsolódási arány a kilencvenes évek végének szintjére emelkedne, akkor drámai mértékű lenne... a szakiskolai továbbtanulási arány, 35 százalékosra emelése növeli az ilyen végzettségük arányát, ha a tankötelezettségi kor csökkentésével nő a középfokú lemorzsolódási arány, akkor ez a hatás a szakiskolai végzettségük arányát csökkenti. Ennek oka az, hogy a szakiskolában továbbtanulók körében a legmagasabb a lemorzsolódás valószínűsége, így valószínű, hogy a tankötelezettségi kor leszállításával ebben a csoportban növekszik tovább a lemorzsolódás.” (Forrás: Hermann, Varga 2012b)</p>
Intézkedés	Egész napos iskola
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Érinti, érintheti a nem szegény családok gyerekeit is, de az intézkedés elsősorban a hátrányos helyzetű gyerekekre irányul. Az új iskolaszervezési forma – a vonatkozó kormányrendelet szerint – mind a tehetséggondozásra, mind a felzárkóztatásra alkalmas. A délutáni foglalkozások alól az iskola felmentést adhat.
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	Alapvetően a hátrányos helyzetű gyerekeket célozza az intézkedés, amely délelőtti és délutáni (16 óráig tartó) foglalkozásokat vezet be, és iskolaszervezési formaként lehetővé teszi az egész napos iskolát. Az intézkedés kedvező hatású lehet, amennyiben a megfelelő feltételek rendelkezésre fognak állni, és a napközi jelenlegi tartalmánál valóban többet fog nyújtani. Kedvezőtlen, amennyiben erősítheti a jó és rossz helyzetű gyerekek közötti szegregációt (ha nem vonzó a délutáni foglalkoztatás).
Jogszabály	2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről 27.§ (2) bek.; 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról (2013. 09. 01-től hatályos).

Elérhető adatok	Közvetlenül kapcsolódó adat nem érhető el, a napközis tanulók száma csak jelzésértékű lehet. Eszerint a 2010/2011-es tanévben az általános iskolai tanulók 35,2%-a (266 808 fő) volt napközis. (Forrás: Statisztikai Tájékoztató. Oktatási Évkönyv 2010/2011)
Intézkedés	Útravaló – Macika ösztöndíjprogram átalakítása, újraindítása
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Az ösztöndíjprogram célzottan a hátrányos helyzetű és/ vagy roma tanulókat célozza. (A támogatásra halmozottan hátrányos helyzetű, védelembe vett, családba fogadott, átmeneti nevelésbe vett, ideiglenes hatállyal elhelyezett, utógondozásban, utógondozói ellátásban részesülők vagy hátrányos helyzetű és nappali tagozatos tanulók pályázhatnak.)
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	Az intézkedés kedvező hatását azoknak a hátrányos helyzetű és/ vagy roma tanulók számára, akiknek tanulmányi eredménye megfelelő az ösztöndíj elnyeréséhez. A havi támogatási összeg ugyanakkor igen alacsony (iskolátípustól függően havi 3500-4500 Ft/fő, mentorok számára havi 7000 Ft/fő).
Jogszabály	143/2011. (VII. 21.) Korm. rendelete az Útravaló Ösztöndíjprogramról szóló 152/2005. (VIII. 2.) Korm. rendelet módosításáról.
Elérhető adatok	2011/2012-es tanévben 11 422 fő új belépő a rendszerbe, 60%-uk roma. Az új belépők száma 15%-kal magasabb, mint a 2010/2011-es tanévben. A korábbi ösztöndíjasokkal így összesen 20 204 fő részesült támogatásban a 2011/2012-es tanévben. (Forrás: Drosztmérené et al. 2012)

5. EGÉSZSÉGESEBB GYERMEKKOR

Intézkedés	Nyári étkeztetésre fordított költségvetési forrás változatlansága
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Csekély. Az intézkedés (hiánya) nem érinti a nem szegény gyerekes családokat, mivel a nyári étkeztetésben csak rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyerekek részesülhetnek.
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	Az intézkedés (hiánya) kedvezőtlen. A költségvetésben meghatározott keretösszeg változatlansága miatt (2009 óta 2,4 Mrd Ft) évről évre kevesebb gyerek részesül nyári étkeztetésben. 2011-ben is csupán az érintett gyerekek kb. ötöde jutott hozzá az ellátáshoz, 2012-ben megközelítőleg hatoda.
Jogszabály	2011. évi CLXXXVIII. törvény Magyarország 2012. évi központi költségvetéséről.
Elérhető adatok	2010-ben 131 ezer, 2011-ben 140 ezer, 2012-ben 108 ezer gyerek részesült/részesül nyári étkeztetésben.
Intézkedés	Nyári étkeztetés feltételei és minősége
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Nem érinti a nem szegény gyerekes családokat.

TANULMÁNY

Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	Elvileg kedvező az intézkedés hatása. A magasabb fajlagos költségek elismerése, a kötelező meleg étkeztetés javítja a biztosított étkezés minőségét. A legrosszabb helyzetű kistélepülések számára azonban a feltételek (a kistermelőtől kötelezően beszerzett alapanyag felhasználása helybeni főzést igényel stb.) nehezen teljesíthetők.
Jogszabály	23/2012. (IV. 18.) NEFMI rendelet.
Elérhető adatok	2010-ben 2443, 2011-ben 1430, 2012-ben 1050 település biztosított/biztosít nyári étkeztetést. 2011 és 2012 között 380, elsősorban kistélepüléssel csökkent a pályázó önkormányzatok száma.

6. SZOLGÁLTATÁSOK

Intézkedés	Nyári üdültetés (Erzsébet-program)
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Jelentős segítség a viszonylag kedvezőbb anyagi helyzetű családoknak, a gyerekek olcsó és tartalmas üdülésének biztosításához. (5000, illetve 10 000 Ft önrész gyerekenként; jogosultsági határ az egy főre jutó jövedelem minimálbérnél alacsonyabb összege.)
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	A program alig céloz a legrosszabb helyzetű gyerekekre. A részvétel számos feltétele (10 gyerekhez legfeljebb egy kísérő, útiköltség önköltségmentes, több tábor feltétele sportklubban való tagság stb.) szinte biztosan kizorítja a mélyszegénységben élő gyerekeket.
Jogszabály	2012. évi CIII. törvény az Erzsébet-programról.
Elérhető adatok	Mintegy 10 000 férőhely.
Intézkedés	Szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatók központi költségvetésben szabályozott normatíváinak változatlan mértéke (lásd Ferge Függelék F2. táblázat: A költségvetési törvényekben meghatározott – központi, ún. alap – normatívák fontosabb gyermekellátások esetében) 28. oldal.
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Általában nem kedvező. A központi költségvetésből biztosított források reálértéke jelentősen csökkent a normatívák több éve változatlan, esetleg csökkenő nominálértéke mellett (kivéve az ápoló-gondozó célú lakóotthonokat, amelyek normatívája emelkedett). Ez a szolgáltatások színvonalának csökkenéséhez vezet.
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	Kedvezőtlen. A hátrányos helyzetű térségekben és településeken a szolgáltatások helyzete eddig is az átlagosnál kedvezőtlenebb volt (szolgáltatáshiány, kapacitáshiány). A fenntartó önkormányzatok saját forrásai szűkülnek. A normatívák változatlan szintje ezeken a településeken könnyen ellehetlenítheti a működő szolgáltatásokat, egyértelműen gátja a szükségletekhez igazodó fejlesztéseknek.
Jogszabály	2011. évi CLXXXVIII. törvény Magyarország 2012. évi központi költségvetéséről.
Elérhető adatok	(Lásd Ferge, Függelék F2. táblázat: A költségvetési törvényekben meghatározott – központi, ún. alap – normatívák fontosabb gyermekellátások esetében) 28. oldal

Intézkedés	A gyermekvédelmi szakellátás intézményeinek változatlan szintű normatívái (lásd Ferge, Függelék F2. táblázat: A költségvetési törvényekben meghatározott – központi, ún. alap – normatívák fontosabb gyermekellátások esetében) 28. oldal
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Elvileg kizárólag anyagi okok miatt nem kerülhet sor a gyermek családból történő kiemelésére. A gyermekvédelmi adatok viszont arra utalnak, hogy a szakellátásban való elhelyezés háttérben az alapvető ok a családok anyagi ellehetetlenülése és ennek különböző következményei. A szakellátási normatívák már több éve veszélyeztetik a gyermekotthonokban, lakásotthonokban és a nevelőszülőknél nevelkedő gyermekek folyamatos és megfelelő, a törvényi előírásokkal összhangban lévő ellátását.
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	
Jogszabály	2011. évi CLXXXVIII. törvény Magyarország 2012. évi központi költségvetéséről.
Elérhető adatok	„...finanszírozási nehézségek miatt egyre több megyei önkormányzat nem tudja ellátni a feladatát az otthon nyújtó ellátások tekintetében. A gyermekotthonok és lakásotthonok működtetésében napi szinten érzékelhető a finanszírozási probléma (pl. szolgáltatások kikapcsolása nemfizetés miatt). A minisztériumnak információja van arról is, hogy egyes önkormányzati fenntartók az intézményvezetőket arra utasították, hogy csak kenyeret és párizsit vásárolhatnak a gyermekeknek, drágább péksüteményt vagy felvágottat nem. Volt, ahol befagyasztották a ruházat kiegészítésére fordítható összeget, és a gyermekek nem mehetnek olyan szabadidős programra, ami költséggel jár. Egyre több nevelőszülő jelenik meg a késedelmes áram- és gázdíj-fizetők között. A szaktárca a Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivataltól 2011. július 22-én jelzést kapott arról, hogy Pest megyében a működtető a lakásotthonokban és gyermekotthonokban élő gyermekek és utógondozottak ellátásához szükséges összeget nem tudja folyósítani. Nincs pénz élelmiszerre, és nem tudják azt sem, hogy a gyermekeknek miből veszik meg a tankönyvet. A működtető azért nem tud feladatainak eleget tenni, mert a fenntartótól nem kapja meg a szükséges összeget. A szaktárca álláspontja szerint a finanszírozási nehézségek a gyermeki jogokat súlyosan sértik, legsúlyosabb esetben a szakellátásban nevelkedő gyermekek, valamint utógondozott fiatal felnőttek ellátatlanságát, ebből következően anyagi veszélyeztetését okozzák.” ⁵ (Forrás: OBH 2011)

⁵ Bővebben (folytatás): „A szaktárca a 2012. évi költségvetést előkészítő tárgyalások során jelezte a gyermekvédelmi szakellátáshoz kapcsolódó normatív állami hozzájárulások növelésének elengedhetetlenségét, azonban biztató választ nem kapott. Információik szerint a normatívák növelésére a jövő évben sem lesz lehetőség. Azonban a Belügyminisztérium által előkészített önkormányzati törvényi koncepció és a Nemzeti Erőforrás Minisztérium által kidolgozott Nemzeti Szociálpolitikai Koncepció is tartalmaz a szociális és gyermekvédelmi rendszer finanszírozásának átalakítására vonatkozó elemeket.

TANULMÁNY

Intézkedés	A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény módosítása (17. §)
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Pozitív lehet. A gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjai közé bekerült a munkaügyi hatóság (17. §). A módosítás célja a gyermekmunka visszaszorítása. Az intézkedés a veszélyeztetett gyerekeket érinti, amely nem feltétlenül jelent szegénységet, ugyanakkor többnyire a hátrányos helyzetű családok, gyerekek kerülnek kapcsolatba a gyermekvédelem rendszerével, illetve többségében ők kényszerülnek gyermekmunka végzésére.
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	
Jogszabály	1997. évi XXXI. törvény; 2010. évi CLXXI. törvény.
Elérhető adatok	–
Intézkedés	A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény módosítása (51. § és 70. §)
Hatása a gyerekekre és az őket nevelő családokra	Az elsősorban rossz helyzetű családokat kedvezően érintő módosítások: a családok átmeneti otthonába a várandós anya férjét vagy élettársát is el lehet helyezni (51. §), illetve a gyermeket védelembe lehet venni családba fogadás esetén is (70. §).
Hatása a szegénységben élő gyerekekre és őket nevelő családokra	
Jogszabály	A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény; 2010. évi CLXXI. törvény.
Elérhető adatok	2010-ben 2161 gyerek és 1386 szülő élt családok átmeneti otthonában (december 31-én). Az egész évben (2010) összesen 6189 gyerek részesült az ellátásban. 2010-ben a védelembe vett gyerekek száma 24 027 fő (december 31-én nyilvántartottak száma) (ez a 0–17 évesek 13,3 ezreléke). (Forrás: Köztár.hu)

A szakárca álláspontja szerint a törvény hatálybalépéséig szükséges az állami normatíva emelése... Mindebből következően megállapítom, hogy a gyermekvédelmi szakellátórendszer – anyagi okokra visszavezethetően – nem tud eleget tenni a nemzetközi kötelezettségvállalásnak. Az ország teherbíró képességének függvényében megállapított, költségvetési törvényből eredő alapjogi visszásságok megállapítását az Obtv. nem teszi számomra lehetővé. Gyermekjogi szakombudsmanként – ismételten hivatkozva az európai tendenciákra és igényre – a gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek, valamint az utógondozott fiatal felnőttek jogai érvényesülése érdekében az ellátásukhoz kapcsolódó normatív állami hozzájárulás összegének emelését elengedhetetlennek tartom.” (Forrás: OBH 2011)

Irodalom

(A táblázatban jelzett jogszabályok mellett felhasznált egyéb források jegyzéke)

- Babusik Ferenc (2004): *Roma vállalkozások Magyarországon*. Delphoi Consulting. <http://www.delphoi.hu/download-pdf/roma-vallalk-2.pdf>
- Biztos Kezdet – bizonytalan folytatás? Nyílt levél Balog Zoltán miniszternek. Gyerekesély Közhasznú Egyesület, 2012. július 17. http://www.gyere.net/index_bk.htm
- Droszterné Kánnai Magdolna, Jónás Csilla, Oross Jolán, Sztojka Attila (szerk.) (2012): *Jelentés a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottság 2011. évi feladatainak végrehajtásáról*. „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottsága, Budapest. http://www.gyerekmotor.hu/index.php?option=com_phocadownload&view=category&download=32:nseb_jelentes_2011&id=4:jelentések&Itemid=5
- Csécsiné Máris Emőke, Hagymásy Tünde, Könyvesi Tibor (összeáll.) (2011): *Statistikai Tájékoztató. Oktatási Évkönyv 2010/2011*. NEFMI Oktatási Fejlesztéspolitikai, Statisztikai és Szervezési Főosztály, Budapest. <http://www.kormany.hu/download/4/45/50000/Oktat%C3%A1si%20%C3%89vk%C3%B6nyv-2010.pdf>
- Hermann Zoltán, Varga Júlia (2012): A népesség iskolázottságának előrejelzése 2020-ig. Iskolázási mikroszimulációs modell. *Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek BWP – 2012/4*. <http://www.econ.core.hu/file/download/bwp/bwp1204.pdf>
- Hermann Zoltán, Varga Júlia (2012): Országos előrejelzés a fiatal népesség várható iskolai végzettségére vonatkozóan 2020-ig. Vezetői összefoglaló. http://www.tarki-tudok.hu/files/a_nepesseg_varhato_iskolai_vegzetsege.pdf
- Ignits Györgyi, Nagy Ágnes (2012): *Munkaerő-piaci helyzetkép a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat adatai alapján 2011*. Nemzeti Munkaügyi Hivatal Kutatási és Elemzési Főosztálya, Budapest. http://www.afsz.hu/resource.aspx?ResourceID=full_afsz_eves_2011
- J/2424. számú jelentés az Egészség Évtizedének Népegészségügyi Programja 2009. és 2010. évi előrehaladásáról. Magyar Köztársaság Kormánya. Budapest, 2011. február. <http://fakoosz.ewk.hu/feltolt/j2424.pdf>
- Kertesi Gábor, Kézdi Gábor (2012): Háttér tanulmány: az óvodáztatási támogatásról. In *Felemelkedés közös erővel: a tartós mélyszegénység csökkentése célhoz kötött támogatások révén*. Haza és Haladás Alapítvány, Budapest. http://www.hazaeshaladas.hu/ftp/elso_tanulmany/hattertanulmanyok.pdf
- Központi Statisztikai Hivatal (2011): *Gyermekvállalás és gyermeknevelés*. 2011. április. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/gyermekvallalasneveles.pdf>
- Központi Statisztikai Hivatal (2012): *Magyarország, 2011*. KSH, Budapest. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2011.pdf>
- Központi Statisztikai Hivatal (2011): A hitellel rendelkező háztartások szociális jellemzői. *Statisztikai Tükör, 2011/77*. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/hitelesekszojcell.pdf>
- Központi Statisztikai Hivatal (2012): A KSH jelenti: Gazdaság és társadalom, 2012. január-május. *Statisztikai Tükör, 2012/53*. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/jel/jel21205.pdf>
- Lannert Judit (szerk.) (2011): *Elemzés az iskoláztatási támogatás bevezetésének tapasztalatairól*. TÁRKI-TUDOK Tudásmenedzsment és Oktatáskutató Központ Zrt., Budapest. http://www.tarki-tudok.hu/files/isktam_zaro.pdf
- Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály (2011): *Tájékoztató a gyermekkorúak és fiatalok bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről*. <http://www.mklu.hu/repository/mkudok7958.pdf>
- Nemzeti Munkaügyi Hivatal (2012): *Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat fontosabb adatai, 2012.június*. Nemzeti Munkaügyi Hivatal, Budapest. http://www.afsz.hu/resource.aspx?ResourceID=afsz_havi_reszletes_ada-tok_201206

TANULMÁNY

- OBH (2011): Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának Jelentése az AJB 2478/2011. számú ügyben (Kapcsolódó ügyek: AJB 3416/2011. AJB 3488/2011.), www.obh.hu/allam/jelentes/201102478.rtf
- Óvodaépítésbe kezd a kormány a szegény régiókban. *hvg.hu*, 2011. február 25. (MTI) http://hvg.hu/itthon/20110225_ovodak_szegeny_regiok
- Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (2012): A Felügyelet 2011. évi II. féléves fogyasztóvédelmi kockázati jelentése. Budapest: PSZÁF. http://www.pszaf.hu/data/cms2349866/fogyved_kockazati_2011H2.pdf
- Statisztikai gyorstájékoztató a 2011/2012. tanév eleji közoktatási adatgyűjtés előzetes adatairól. NEFMI, Oktatási Fejlesztéspolitikai, Statisztikai és Szervezési Főosztály Statisztikai Osztály. 2011. http://www.kormany.hu/download/6/7a/60000/Gyorst%C3%A1j%C3%A9koztat%C3%B3_2011.pdf
- UNICEF (2012): UNICEF tiltakozás a büntethetőségi korhatár leszállítása ellen, 2012. június 26. <http://unicef.hu/-/az-unicef-tiltakozas-a-buntethetosegi-korhatar-leszallitasa-ellen>
- Veszélybe került a sérült gyermekek korai fejlesztése! A Magyar Bölcsődék Egyesülete és a Bölcsődei Dolgozók Demokratikus Szakszervezetének nyílt levele. 2012. július 2. <http://szakszervezetek.hu/index.php/koezlemlenyek/8668-veszelybe-keruelt-a-seruelt-gyermekek-korai-fejlesztese>

Felhasznált adatforrások, adatbázisok

- <http://www.afsz.hu/>
<http://www.koztar.hu/>
<http://www.ksh.hu/stadat>
http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i qlf029.html
http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i fsp009b.html <http://www.mikrocenzus.hu/>
[http://www.kormany.hu/download/5/83/70000/NGM Belep Letszam 2011 12.xls#!DocumentBrowse](http://www.kormany.hu/download/5/83/70000/NGM_Belep_Letszam_2011_12.xls#!DocumentBrowse) [http://www.kormany.hu/download/3/83/70000/NGM BM Belep Letszam 2011 12.xls#!DocumentBrowse](http://www.kormany.hu/download/3/83/70000/NGM_BM_Belep_Letszam_2011_12.xls#!DocumentBrowse)